Vsebina

4 *Prihodnosti ne moremo 'uiti', čeprav bi si morda to kdaj želeli. Postavlja nas pred mnoga vprašanja, izzive in težke odločitve. Prihodnost je tudi 'kruta', saj zahteva (ob)račun naših današnjih (sedanjih) odločitev, ki bodo imele posledice za prihodnost sveta in prihodnje rodove. Nekatere odločitve se lahko še spremenijo, druge so dokončne in jih ne moremo več spremeniti.*

15

Ne smemo pasivno prenašati prihodnosti ali vsega, kar pride z drugih koncev sveta od tistih, ki odločajo predvsem na podlagi ekonomskih in finančnih interesov. Prihodnost moramo izbirati in zgraditi na vrednotah, ki temeljijo na človeški osebi.

22 *Pogoj za razvoj in napredek vsake šole je ravnateljeva odločenost, da bo podpiral in spodbujal dejavnosti, ki vodijo k rasti njene kakovosti. Predpogoj tega pa je, da ima ravnatelj dovolj svobode in avtonomije glede na ustanovitelja in financerja šole. Ravnatelja torej ne smejo omejevati togi predpisi in intervencije od zunaj.*

39 *Po končani kurikularni prenovi slovenskega šolstva iz leta 1996, ob kateri so načrtovalci zagotavljali, da so izbrali najboljše možne rešitve, smo danes ponovno priče prenovi srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja.*

46 *Še nimate ideje, kam na šolsko ekskurzijo ali izlet z najmlajšimi v devetletki? Medvedkov razred vas vabi v Kekčevo deželo. Mi smo tam preživeli res lep izlet. Izlet lahko vključite v pouk kot športni, naravoslovni ali pa tudi kot kulturni dan, saj se v njem prepletajo sestavine vseh. S seboj lahko povabite starše, ki pa si bodo morali najti svojo zabavo, kajti Kekčeva dežela je odprta samo za otroke ter seveda njihove učiteljice in vzgojiteljice.*

Uvodnik

1 Silvo Šinkovec: **Želje**

V žarišču: Proučevanje prihodnosti

3 Robin Schweiger: **Izziv prihodnosti**
4 Robin Schweiger: **Zakaj in kako proučevati prihodnost?**
7 Markku Wilenius: **Prihodnost gradimo s sodelovanjem**
10 Helena Jeriček: **Med skupnostjo in sistemom**
13 Simone Arnaldi: **Kaj se bo zgodilo z nami?**

Naš pogovor

15 Robin Schweiger: Eleonora Barbieri Masini: **Prihodnost je treba zgraditi**

Biti vzgojitelj

19 Apolonija Klančar Kobal: **Ecce schola**
22 Jože Mlakar: **Vloga ravnatelja in kakovost šole**
25 Tadej Vidmar: **Karel Ozvald (pedagoški portret)**

Biblična stran

26 Jožef Smej: **Blagor**

Razredništvo

27 Jana Kalin: **Komunicirati: imeti nekaj skupnega**
29 Nataša Grom: **Otroci razmišljajo o starševstvu**

Starši

32 Zdenka Zalokar Divjak: **Spodbujanje otrokove prizadevnosti**
34 Miroslav Gomboc: **Demokratične družine**
36 **Bela vrtnica**

Vzgojna področja

37 Nadia Pischianz: **Evropska zbirka ilustriranih knjig**
39 Matevž Grenko: **Kakšna bo usoda poklicnega izobraževanja?**
42 Branka Škufca: **Inkluzija**
44 Milček Komelj: **Skrivnosti kozmičnega prasveta**

Izkušnje

45 Simona Podboršek, Darja Klopčič: **Videti dobre stvari**
46 Nina Hafnar: **V Kekčevi deželi**
47 Danijela Ring: **Na zimovanju**

50 **Prebrali smo**

51 **Iz življenja DKPS**

52 **Napovedni koledar**

53 **Summary**

53 **Avtorji**

Izziv prihodnosti

Med ustvarjalnostjo in odgovornostjo z vezjo solidarnosti

Robin Schweiger

"Na Zemlji je dovolj bogastva za vse potrebe, ne pa tudi za ves človekov pohlep."
Gandhi

Najbrž se mnogi strinjamo, da so dogajanja v svetu in slovenski družbi vedno bolj kompleksna in zapletena. Med državami, narodi in posamezniki je vedno več medsebojnih vplivov in soodvisnosti – v dobrem in slabem. Živimo v času, zaznamovanem z mednarodnim terorizmom, ki za nekatere postaja način, da opozarjajo tudi na nerešene probleme, za druge pa je mora in naloga izkoreninjenje tega pojava.

Od leta 1989 berlinski zid ne deli več sveta na dvoje, čeprav bo potrebno še kar nekaj časa, da bo zares padel v glavah nekaterih ljudi. Danes pa na mnogih krajih sveta raste vedno višji in večji zid revščine in lakote ter zid egoizma in rasizma, ki (ne)vidno deli ljudi ne samo v Afriki, ampak tudi v državah in mestih razvitega severa. Ti in še drugi zidovi delijo ljudi na tiste, ki imajo materialne dobrine, zemljo, pitno vodo, in tiste, ki teh stvari nimajo; na tiste, ki imajo dostop do vzgoje in izobraževanja, ter na tiste, ki te možnosti nimajo, čeprav je njihova pravica; na tiste, ki se lahko zdravijo zaradi AIDS-a, in na tiste, ki tega ne morejo, ker živijo pod pragom revščine. Obstajajo pa tudi nova znamenja upanja. Nekateri ljudje, posebno mladi, so vedno bolj občutljivi za vprašanje zdravega in čistega okolja, za odpravo negativnih posledic globalizacije – torej za trpeče, zapostavljene in pomoči potrebne ljudi in narode. Te in še mnoge druge stvari sem lahko opazoval na mirnem protestnem shodu iz najbolj revne mestne četrti Johannesburga – Alexandre v *Sandton centru*, kjer je bilo srečanje svetovnega vrha o trajnostnem razvoju.[1]

> *Trajnostni razvoj je razvoj, ki omogoča zadostitev potreb sedanjih generacij, ne da bi bile s tem ogrožene možnosti prihodnjih generacij za zadostitev njihovih potreb.*

Eden največjih problemov v Afriki je prav *pomanjkanje* vzgoje in izobraževanja, ki vpliva na razvoj družbe in demokracije ter na politično in ekonomsko trdnost držav. Prav vzgoja in izobraževanje sta ključ, ki odpre človeka, skupnost in narod za prihodnost. V poročilu *Mednarodne komisije o izobraževanju za 21. stoletje* z naslovom *Učenje: skriti zaklad*[2] (UNESCO) beremo, da imata vzgoja in izobraževanje štiri stebre: Potrebno se je učiti: da bi vedeli; da bi znali delati; da bi znali živeti v skupnosti; biti.

Torej ni dovolj le informacija. Potrebno je znanje, kritično razmišljanje, vzgoja za vrednote, ki učenca pripravi, da se sooči sam s seboj, s skupnostjo in z vsemi izzivi v svetu. Cilj vzgoje in izobraževanja je razvoj človeka v vseh njegovih razsežnostih. Jacques Delors, predsednik te *Mednarodne komisije*, je v Unescovem poročilu zapisal, da "sta vzgoja in izobraževanje gonilo vseh kultur in vrednot, ustvarjalca okolja za socializacijo, talilni lonec za oblikovanje skupnih ciljev."

Kakšna bo naša prihodnost, je odvisno od mnogih ljudi, dejavnikov in odločitev, ki jih sprejmemo *danes*. Najprej in predvsem od celostnega pristopa k človeku, skupnosti in družbi. *Prihodnost ustvarjamo skupaj in sedaj*. Vsak prispeva svoj delež: starši v družini, vzgojitelji v vrtcih, učitelji v šolah, profesorji na univerzah in v znanstvenoraziskovalnih središčih. Torej lahko govorimo o mrežnem pristopu (network), ki nam omogoča bolj celovit in vsestranski pogled na vzgojo in izobraževanje.

Naj se izrazim v prispodobi. *Kip svobode* v New Yorku nam pričuje, da je vzgoja ljudi in narodov v svobodi in za svobodo pomembna, a ni dovolj. Ob njem potrebujemo še 'dvojčka': '*kip odgovornosti*', ki kipu svobode 'kaže' svojo omejenost in (so)odgovornost, ter '*kip solidarnosti*', ki kliče, da pomagamo vsem potrebnim.

Ta 'dvojčka' naj rasteta v srcih ljudi, skupnostih in narodih vedno višje. Naj bosta dovolj velika in visoka, da se ju vidi z vseh delov sveta. Naj nam bodo članki v tej številki *Vzgoje* spodbuda ne samo za opazovanje in proučevanje prihodnosti, ampak tudi za njeno usmerjanje; vplivajmo nanjo s svojim pričevanjem in odločitvami. Zato potrebujemo vizijo in jasne cilje, kar predpostavlja predvidevanje prihodnosti.

Opombe

1. Svetovni vrh o trajnostnem razvoju, ki so ga organizirali Združeni narodi, je potekal od 26. avgusta do 4. septembra 2002 v Johannesburgu. Več o tem: Schweiger, R. (2002): *Uspeh in polom skupaj*. V: *Družina*, letnik 51, št. 39, str. 23. Schweiger, R. (2003): *Glas vpijočega v svetu: naj se svetovni vrh o trajnostnem razvoju ne pozabi!* V: *Tretji dan*, letnik 32, št. 3 (v tisku).
2. Delors, J. (1996): *Učenje, skriti zaklad*. UNESCO, MŠZŠ, Ljubljana, str. 81.

Zakaj in kako proučevati prihodnost?

Robin Schweiger

Prihodnosti ne moremo 'uiti', čeprav bi si morda to kdaj želeli. Postavlja nas pred mnoga vprašanja, izzive in težke odločitve. Prihodnost je tudi 'kruta', saj zahteva (ob)račun naših današnjih (sedanjih) odločitev, ki bodo imele posledice za prihodnost sveta in prihodnje rodove. Nekatere odločitve se lahko še spremenijo, druge so dokončne in jih ne moremo več spremeniti.

Kje smo in kam gremo, sta vprašanji, ki si jih postavlja vsak. Vprašanji nista geografskega značaja, ampak eksistencialnega in zgodovinskega. Živimo v času velikih, hitrih in globokih sprememb. Velikokrat ne vemo niti tega, v katero smer nas vodijo spremembe, niti tega, ali gremo na slabše ali na boljše. Naj omenim samo en primer: svetovni družbeni produkt držav se je v zadnjih 50 letih povečal od 3.000 milijard na 30.000 milijard dolarjev. Dohodek bogatih in revnih držav je bil leta 1960 v razmerju 30:1, že leta 1997 je bilo to razmerje 74:1.[1] Za številkami in statistikami, ki nam jih posredujejo različne domače in tuje institucije, pa so *ljudje* s svojim dostojanstvom, s svojo zgodovino, s strahovi in vsakdanjimi stiskami v življenju; in na drugi strani ljudje, ki imajo bogastvo in so dejavni v ekonomiji, politiki in vplivajo na dogajanje v svetu.

Vsak razmišlja o (neki) prihodnosti. Ob tem se nam postavi vprašanje: lahko vplivam na prihodnost? Morda jo lahko celo predvidim? "Načrtovanje prihodnosti je naloga vsakega človeka, predvidevanje prihodnosti je nujnost," pravi Eleonora Barbieri Masini, ki na fakulteti za družbene vede (Univerza Gregoriana) v Rimu o tej problematiki predava že več kot 20 let. Toda kako?

Od spretnosti do usposobljenosti

Sodobni poklici zahtevajo ne samo spretnost za posamezno delo, ampak usposobljenost. Z besedo 'usposobljenost' mislimo na:

- spretnosti v ozkem pomenu besede, ki jih pridobimo s poklicnim usposabljanjem;
- socialno vedenje;
- sposobnost skupinskega dela;
- ustvarjalne pobude;
- pripravljenost sprejeti tveganje;
- osebna predanost delu;
- sposobnost sporazumevanja;
- sodelovanje z drugimi;
- sposobnost preprečevati in reševati spore.

(Iz: Delors, J. (1996): *Učenje: skriti zaklad.* Unesco, MŠZŠ, Ljubljana, str. 81.)

Nastanek in zgodovina študija prihodnosti

V drugi polovici 20. stoletja je nastala znanstvena disciplina *futures studies*, ki raziskuje prihodnost. Teoretično osnovo so ji dali različni avtorji, kot npr. Frederick L. Polak, ki je napisal knjigo *The immage of the future*[2], Bertrand de Jouvenel pa *L'art de la conjecture*[3]. Ostali, ki so zelo vplivali na teoretični razvoj te vede, so bili poleg Eleonore Barbieri Masini[4] še Cornish (leta 1966 je ustanovil *World Future Society*), Dator, McHale, predvsem pa ameriški profesor z univerze *Yale* Wendell Bell[5], ki je napisal življenjsko delo v dveh delih o osnovah *študijev o prihodnosti*.

K širokemu razcvetu te panoge so prispevali različne znanstvene raziskave, študije in dela, ki so jih opravile razne organizacije, univerze in središča za strateško načrtovanje. Velik prispevek k razvoju študija prihodnosti je imela na začetku *RAND Corporation* (ena izmed pomembnih *think tanks* v ZDA), ki je bila ustanovljena v vojaške namene. Po letu 1970 je razširila svoj vpliv in delo tudi v civilne namene. Opravila je različne projekte, tudi v obliki svetovanja, priporočil, predvidevanja prihodnosti – predvsem v iskanju alternativ. *Commission on the year 2000 Ameriške akademije znanosti in umetnosti* (v njej so bili zbrani predstavniki najboljših ameriških univerz, vlade, korporacij, raznih ustanov) je pod vodstvom Daniela Bella leta 1965 pripravila študijo[6] o prihodnosti, ki je veliko prispevala k intelektualni uveljavitvi ter akademskemu spoštovanju študijev o prihodnosti. Leta 1968 je Aurelio Peccei ustanovil *Rimski klub*[7], ki je imel velik vpliv v 70. letih. Zlasti knjiga *Meje rasti*[8] je prebudila veliko razmišljanja – odobravanje in kritike – o prihodnosti sveta in človeštva v naslednjih desetletjih. V istem obdobju je Alvin Toffler napisal deli[9], ki sta imeli izjemno velik vpliv. Že leta 1974 je imel odlično teorijo o vplivu novih tehnologij na družbo ob njenem prehodu iz agrarne in industrijske v postindustrijsko družbo.

Danes razne znanstvene revije (npr. *Futures*, *The Futurist*, *Futuribli*, *Futuribles*) in tudi dve svetovni organizaciji (*World Future Society* in *World Futures Studies Federation*) povezujejo strokovnjake, znanstvenike in druge, ki jih ta veda zanima. Z objavljanjem študij, člankov in knjig se

ta veda širi in razvija ter ima vedno večji vpliv na znanstvenike, gospodarstvenike in tiste, ki ustvarjajo vsakodnevno politiko.

Metode raziskovanja prihodnosti

Študij o prihodnosti je mlada veda, v dinamičnem razvoju, saj uporablja interdisciplinarni pristop. Njen namen je, da sistematično proučuje različne prihodnosti. Masini (1993: 6–14) piše, da je "več prihodnosti". Razmišljamo lahko o možni (verjetni) prihodnosti. Če sloni na podatkih in informacijah, potem govorimo o pričakovani prihodnosti. Poznamo tudi želeno prihodnost, če je pričakovana prihodnost povezana z osebnimi in družbenimi vrednotami, za katere se človek ali/in skupnost odloči. Strokovnjaki te vede:

- analizirajo različne vrednote, težnje, pogoje in cilje;
- pripravljajo projekcije;
- ustvarjajo, vrednotijo in izključujejo alternativne podobe prihodnosti, ki so sad ne samo vizije, ampak tudi utopije;
- analizirajo različne politike delovanja za dosego želenih ciljev.

Prav zaradi vseh teh dejavnikov je tako pomembna ne samo analiza sprememb, ampak tudi analiza vzrokov sprememb. Torej ne gre samo za spremembe, ki jih vidimo v naravi ali občutimo v družbi, ampak gre tudi za globlje dinamične procese, ki vplivajo na te spremembe.

Za proučevanje prihodnosti strokovnjaki uporabljajo različne *svoje* metode raziskovanja. Poslužujejo se tudi standarnih metod, ki jih uporabljajo za analizo dogajanja v družbi. Podatki, ki nam povedo, 'kaj je' in 'kaj je bilo' – čim več jih imamo, tem bolje je – so pomembni, a so samo osnova za nadaljnje raziskovanje. Kajti še pomembnejša vprašanja so: 'kaj bo', 'kaj je možno', 'kaj je verjetno'. Za raziskavo prihodnosti uporabljamo različne metode. McHale govori o 17 metodah. *Rimski klub* je za svoje poročilo o človeštvu uporabljal *metodo modelov in simulacij*, da je analiziral ekonomsko in demografsko rast sveta v povezavi z okoljsko spremenljivko. Prišli so do sklepa, da je treba omejiti tako ekonomsko kakor tudi demografsko rast, sicer bomo kmalu priče obubožanja velikega števila ljudi.

Trenutno sta najbolj pogosto uporabljeni metodi v tej disciplini metoda *delphi* in *metoda scenarijev*. *Metodo scenarijev* je prvi uporabil Herman Kahn (*RAND Corporation*) v ZDA. Scenariji izražajo neko možno in verjetno bodočo situacijo, v kateri analiziramo različne spremenljivke, (možne) akterje, medsebojne vplive in povezave v tej situaciji. Namen scenarijev je ustvariti in ovrednotiti različne možne scenarije prihodnosti, predvsem pa analizirati možne posledice različnih sedanjih (ne)odločitev. Prihodnost je polje negotovosti, kjer lahko zaslutimo meje predvidevanja. Vsega ni mogoče predvideti, zato strokovnjaki ponavadi naredijo več scenarijev za posamezni projekt. Človek je velikokrat nepredvidljiv, še posebej v času kriz. Obstajajo določena tveganja – večja ali manjša – in raznovrstni nepredvidljivi dogodki (npr. 11. september 2001), ki lahko odločilno vplivajo na dogajanja v svetu. Scenarij, ki se razlikuje od osnovnega scenarija (scenarij *trend*), je zato lahko bolj optimističen ali pesimističen; bolj ali manj verjeten; napravljen za bližnjo ali daljno prihodnost.

Prihodnost je edini prostor (polje), na katerega lahko resnično vplivamo. Predvsem z odločitvami, ki jih bom(o) sprejel(i) danes, sedaj in ne jutri.

Foto: Marija Vaukan

Metoda *delphi* je bila prvič uporabljena leta 1954 za predvidevanje na vojaškem področju. Sedaj jo pogosto uporabljajo tudi na civilnem področju. Odgovorni se (lahko tudi skupina ljudi) ob določenem projektu poveže (preko e-pošte, po telefonu ali navadni pošti) s skupino strokovnjakov, da odgovorijo na določeno vprašanje ali trditev, ki je osnova za analizo. Pomembna je njihova anonimnost, da ne bi z odgovori vplivali drug na drugega. Po prvem krogu posvetovanja organizatorji interdisciplinarno analizirajo prejete odgovore. Če potrebujejo še več podatkov ali informacij, da bi prišli do bolj natančnega predvidevanja, lahko sledi še drugi ali tretji krog posvetovanj. *Milenijski projekt* je eden izmed najbolj znanih projektov, ki uporablja to metodo in se ukvarja z globalnimi problemi v svetu. Šesto poročilo *Milenijskega projekta – 2002 State of the future*[10] – ki